
Wprowadzenie

Służby i formacje mundurowo-dyspozycyjne o charakterze niemilitarnym tworzące system bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa osobistego obywateli, w celu skutecznego działania nieustannie optymalizują organizację i systemy zarządzania. W naszych rodzimych warunkach, modeli scentralizowanych, są to podmioty organizacyjne oparte na wzorach zmilitaryzowanych, zatrudniające ogromne rzesze pracowników o różnym statusie prawnym. Ogółem w całym systemie instytucjonalnym bezpieczeństwa wewnętrznego państwa pełni służbę oraz wykonuje pracę zawodową prawie 400 tysięcy osób. Podnoszenie poziomu sprawności ich działania ma jednak określone ograniczenia. Można doskonalić struktury organizacyjne, podwyższać kwalifikacje pracowników oraz wprowadzać najwyższe standardy managementu, jednak bez redukcji zatrudnienia trudno osiągnąć zakładane cele pro jakościowe. Analizując wydatki budżetowe poszczególnych formacji można zauważyć, że od lat utrzymuje się niekorzystna dominacja kosztów osobowych nad pozostałymi. Wynika to z uwarunkowań politycznych i społecznych. Dość rzadko można tu odnotować próby zwiększenia nakładów finansowych na tzw. potrzeby rzeczowe. Jeszcze bardziej wyjątkowe były próby modernizacji potencjału sprzętowego poszczególnych służb mundurowych w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego. Takie programy były realizowane od 2006 r. z różnym skutkiem w różnych służbach mundurowo-dyspozycyjnych. Więziennictwo takiego programu się dotychczas nie dopracowało, zresztą nie ze swojej winy.

Ogromny postęp technologiczny w wymiarze globalnym stawia przed tymi służbami wyzwania właściwego i efektywnego wykorzystania potencjału naukowo-technicznego. Wyzwania te są dość oczywiste. Współczesne zagrożenia, aby im skutecznie przeciwdziałać, wymagają wykorzystania największych, współczesnych osiągnięć techniki. Bariery są też bardzo oczywiste: ograniczone środki finansowe, niechęć do współpracy z ośrodkami badawczo-naukowymi czy też podmiotami produkcyjnymi i biznesowymi. Mając świadomość wszystkich ograniczeń, należy jasno sformułować tezę, że jedyną drogą do stworzenia nowoczesnych instytucji zwalczających i zapobiegającym wszelkim zagrożeniom porządku i bezpieczeństwa

publicznego jest korzystanie dorobku naukowego i technicznego, nie tylko w wymiarze krajowym, ale przede wszystkim światowym. Bardzo pozytywnym przykładem zmiany filozofii działania było stworzenie w ramach Narodowego Centrum Badań i Rozwoju programu finansowania projektów badawczych z obszaru i obronności i bezpieczeństwa.

Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną, realizującą, na zasadach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym, zadania w zakresie wykonywania kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Do jej podstawowych zadań należy m.in.: prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych; wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe; zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej; ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych; zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa; wykonywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności, jeżeli mają być wykonywane w zakładach karnych i aresztach śledczych i jeżeli wynikają z realizacji orzeczenia wydanego przez właściwy organ; współdziałanie z odpowiednimi formacjami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych.

Wśród wymienionych zadań znajdują się zagadnienia o charakterze prewencyjnym i ochronnym, ale również szeroko pojęta działalność resocjalizacyjna. W związku z tym ustawa nałożyła obowiązek na Służbę Więzienną współdziałania z organami państwowymi i samorządowymi, stowarzyszeniami, organizacjami oraz instytucjami, których celem jest współdziałanie w wykonywaniu kary, jak również z kościołami, związkami wyznaniowymi, szkołami wyższymi i placówkami naukowymi oraz osobami godnymi zaufania. Służba Więzienna współpracuje też z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych. Ten szeroko zakrojony zakres obowiązków i kompetencji sytuuje więc Służbę Więzienną na poczesnym miejscu wśród instytucji wpisujących się w zabezpieczenie bezpieczeństwa na terenie kraju.

Przedstawiony czytelnikowi materiał stanowi pokłosie interesującej dyskusji prowadzonej w trakcie pierwszej edycji międzynarodowej konferencji naukowo-technicznej, pt. *Technika zabezpieczeń i komunikacji. Kierunki modernizacji jednostek organizacyjnych Służby Więziennej SECURITECH 2015*, która odbyła się w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu w dniach 27–28 maja 2015 r. jako wspólne przedsięwzięcie Służby Więziennej i Wydawnictwa Euro-Media. Konferencja została objęta patronatem honorowym Szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego, Ministra Sprawiedliwości, Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, Dyrektora Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas, Prezesa Polskiej Izby Systemów Alarmowych, Prezesa Krajowego Stowarzyszenia Ochrony Informacji Niejawnych, Dyrektora Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwożarowej – Państwowego Instytutu Badawczego, Dyrektora Instytutu Mechaniki Precyzyjnej oraz Dyrektora Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji.

Przedmiotem rozważań uczestników spotkania były zagadnienia, które wzajemnie się uzupełniały: aspekty prawno-organizacyjne działania Służby Więziennej oraz perspektywy modernizacji technicznej Służby Więziennej. W pierwszym przypadku skupiono się na przedstawieniu specyfiki działania Służby Więziennej, jako jednego z podmiotów segmentu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Drugi obszar dyskursu dotyczył możliwości absorpcji technicznych i naukowych osiągnięć w realiach działania Służby Więziennej. Przedmiotem rozważań była kwestia wpływu modernizacji tej służby na skuteczność jej funkcjonowania i zwiększenie społecznej akceptacji. Teksty prezentowane w tomie ujęto w dwóch częściach. Część pierwsza nosi tytuł *Prawno-organizacyjne uwarunkowania działalności Służby Więziennej*. Zamieszczono w niej teksty Marka Kalamana, Grzegorza Michalika i Józefa Rejmana, Konrada Wierzbickiego, Stanisława Janusia i Józefa Rejmana, Aleksandry Nowak, Dominiki Słapczyńskiej i Piotra Herbowskiego, Roberta Pokleka. Część druga nosząca tytuł *Perspektywy modernizacji technicznej Służby Więziennej* z kolei zawiera teksty Dariusza Szarzały, Zbigniewa Mackiewicza, Roberta Bachlińskiego, Jarosław Szóstki, Cezarego Mecwaldowskiego, Krzysztofa Satkiewicza oraz Marcina Strzelca.

Część pierwszą wspomnianych rozważań zatytułowaną *Prawno-organizacyjne uwarunkowania działalności Służby Więziennej* otwiera tekst Marka R. Kalamana pt. *Służba Więzienna w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*. W swym wystąpieniu autor wpisuje się w nurt dyskusji na temat roli Służby Więziennej w systemie bezpieczeństwa państwa. Wiele ośrodków naukowych, wymieniając instytucje wchodzące skład tego systemu, wyraźnie pomija Służbę Więzienną i jej w nim rolę. Autor zdecydowanie opowiada się za drugą grupą poglądów, która stawia ją w szeregu paramilitarnych służb mundurowo-dyspozycyjnych (Policja, Służba Więzienna, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne), które nie są przeznaczone do bezpośredniego udziału w walce zbrojnej, lecz do wspomagania działań sił zbrojnych i zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego

państwa oraz społecznego spokoju. Autor omawia odpowiednie przepisy regulujące omawianą problematykę, wskazując również obszary, jego zdaniem, niedostatecznie uregulowane.

Grzegorz Michalik i Józef Rejman w tekście pt. *Strukturalne i psychospołeczne aspekty efektywności jednostek służących bezpieczeństwu – ze szczególnym uwzględnieniem organizacji służby penitencjarnej* wskazują na przyczyny, skutki i możliwości oraz niektóre kierunki przeciwdziałania możliwym wynaturzeniom organizacji zakładów karnych, których głównym celem jest działalność resocjalizacyjna realizowana w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności. W podsumowaniu swoich rozważań stwierdzają, że u źródeł patologii organizacji, co dotyczy zarówno systemu więziennego, jak i instytucji zakładu karnego – a więc jej niewydolności, niemożności sprostania jej celom głównym – jest paradoksalnie ich budowa. Bowiem, organizacja, już ze względu na swoją formę, zagraża samej sobie. Te narzędzia, które służą jej wydolności, stać się mogą, jeśli będą w nieodpowiedni sposób używane, celem samym w sobie. Zauważają również, że sfery te, choć od wieków reformowane, w rzeczywistości nigdy, w sposób zadowalający nie dadzą się zreformować.

W nurt reformatorski włącza się również Konrad Wierzbicki w swoim wystąpieniu pt. *Działania Służby Więziennej na rzecz bezpieczeństwa osobistego osadzonych w świetle rozwiązań normatywnych*. Zauważa on, że w polskim więziennictwie następują ciągle przemiany i modyfikacje. Niektóre z nich wynikają z konieczności przystosowania jednostek penitencjarnych do zmian zachodzących dynamicznie w przepisach prawa, inne zaś wynikają z konieczności tworzenia coraz to lepszych warunków na rzecz bezpieczeństwa, uwzględniających aktualne potrzeby Służby Więziennej. Tematyka, ta, jak zauważa autor, już dawno wyszła poza obręb penitencjarystyki i coraz częściej przybiera charakter interdyscyplinarny, angażując do równoczesnego działania przedstawicieli różnych środowisk naukowych oraz formacji mundurowych. W dobie niezwykle szybkiego rozwoju technologii informatycznych konieczne jest ich wykorzystanie w pracy wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Technologie te podnoszą efektywność działań instytucji, jaką jest zakład karny, i przekładają się na większe poczucie bezpieczeństwa całej społeczności więziennej, zarówno funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, jak i samych osadzonych.

W tekście pt. *Dyscyplina jako jeden ze środków i operacyjnych celów oddziaływań penitencjarnych służących bezpieczeństwu* jego autorzy, Stanisław Januś i Józef Rejman, odnoszą się do wyjątkowo złożonych i trudnych rozważań na temat skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych stosowanych w zakładach karnych. Rozważając te kwestie, wskazują na rolę dyscypliny jako środka i celu operacyjnego wspomnianych oddziaływań. Wymieniają m.in. dwie grupy poglądów. Zwolennicy wysokiej formalnej dyscypliny uznają, że tylko silny przymus i zdyscyplinowanie osadzonych zapewni bezpieczeństwo i porządek w zakładzie karnym oraz wytworzy u osadzo-

nych nawyki uczciwego życia. Natomiast zwolennicy miękkich oddziaływań widzą możliwości osiągnięcia tych celów przez wywieranie wpływu na świadomość skazanego. Autorzy podnoszą, a zdaniem redaktorów naukowych jest to opinia w pełni uprawniona, że należy się tu kierować oczekiwaniami samych osadzonych, którzy uważają, że dyscyplina w zakładzie karnym sprzyja ich bezpieczeństwu. Trudno więc zaprzeczyć, że nie pomaga ona w zapewnieniu ładu społecznego w zakładzie karnym.

Aleksandra Nowak w tekście *Leczenie z narkomanii osób pozbawionych wolności* odnosi się do procedur związanych z działalnością antynarkotyczną w warunkach rzeczywistości penitencjarnej. Autorka łączy w nim umiejętnie treści związane z etiologią uzależnienia narkotykowego z odpowiednimi regulacjami prawnymi dotyczącymi zwalczania narkomanii, tymi powszechnie obowiązującymi i tymi, odnoszącymi się wyłącznie do przestrzeni penitencjarnej. Na uwagę zasługuje tu również powiązanie tych przepisów z regulacjami odnoszącymi się do kwestii związanych z ochroną prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego osób poddanych terapii antynarkotykowej.

W opracowaniu *Znaczenie badań poligraficznych w resocjalizacji sprawców przestępstw seksualnych* jego autorzy Dominika Słapczyńska i Piotr Herbowski wpisują się w nurt rozważań na temat, dość często poruszany ostatnimi czasy w przestrzeni publicznej, a mianowicie sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej. Autorzy zauważają, że choć na gruncie polskiej praktyki, obejmującej terapię i nadzór nad tego typu przestępcami, użycie poligrafu nie weszło dotychczas w obszar praktyki terapeutycznej, to jednak w polskiej literaturze sygnalizowano już taką możliwość. Opierając się na regulacjach zagranicznych i praktyce w tym zakresie, postulują oni rozważenie możliwości wprowadzenia w polskiej przestrzeni penitencjarnej procedury resocjalizacyjnej opartej m.in. na badaniach poligraficznych, która mogłaby w istotny sposób wspomóc proces psychokorekcyjny wspomnianej kategorii przestępców. Można je zastosować na etapie poprzedzającym udział w terapii w celu zebrania informacji na temat zachowań dewiacyjnych przestępcy seksualnego w przeszłości oraz ich częstotliwości.

Wpływ nowoczesnych technologii na psychospołeczne funkcjonowanie personelu więziennego to rozważania Roberta Pokleka na temat wpływu oddziaływania na personel penitencjarny monitoringu wizyjnego i sieciowego oraz systemów teleinformatycznych, wprowadzanych obecnie w więziennictwie na szeroką skalę. Autor opracowania opisuje techniczne rozwiązania tego rodzaju stosowane w więziennictwie oraz przytacza wyniki badań dotyczących wpływu tego rodzaju mediów na psychikę człowieka, konstatując jednocześnie, że w Służbie Więziennej nie podjęto dotychczas eksploracji problematyki wpływu monitoringu na funkcjonowanie personelu penitencjarnego. W konkluzji postuluje stworzenie programu badań interdyscyplinarnych, w kręgu zainteresowania których powinni znaleźć się zarówno szeregowi funkcjonariusze poddawani monitoringowi, jak

i osoby ich nadzorujące. Dla operatorów monitoringu postuluje wypracowanie odpowiedniej metodyki szkoleń oraz zadbanie o ergonomię pracy, by w rezultacie zwiększyć skuteczność ich pracy.

Część drugą niniejszego opracowania nosząca tytuł *Perspektywy modernizacji technicznej Służby Więziennej* otwiera tekst Dariusza Sarzały pt. *Instytucja elektronicznie monitorowanego dozoru skazanych, jako alternatywa dla dyscyplinarno-izolacyjnego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności*. Autor zauważa, że nieizolacyjny charakter omawianego środka pozwala uniknąć kontaktu z zakładem karnym jako instytucją totalną i konsekwencji z tym związanych. Wskazuje również na skutki psychiczne, jakich ten sposób wykonywania kary pozwala uniknąć. Konkludując, twierdzi, że instytucja dozoru elektronicznego umożliwiając wykonywanie kary pozbawienia wolności w warunkach środowiska otwartego, ukierunkowuje system dyscyplinarno-izolacyjny na rzecz systemu dyscyplinarno-wolnościowego. To z kolei jest bardzo istotne z punktu widzenia efektywności resocjalizacji i inkluzji społecznej.

W opracowaniu pt. *System dozoru elektronicznego – problemy ochrony danych osobowych* jego autorzy, Łukasz Kister i Małgorzata Miśkowiec, podjęli problematykę systemu dozoru elektronicznego, jako zbioru wrażliwych danych osobowych i kolizji, jakie występują przy ich przetwarzaniu w trakcie wykonywania tego środka oddziaływania. Autorzy sygnalizując występujące tu problemy prawne, nie udzielają wiążących odpowiedzi na postawione przez siebie pytania i wątpliwości, choćby z powodu skomplikowania problematyki i ograniczeń redakcyjnych, to jednocześnie wyrażają nadzieję, że ich konstatacje będą stanowiły zaczyn i podwalinę pod dalsze badania i dyskusje w tym zakresie.

Zbigniew Mackiewicz w tekście *Archiwa elektroniczne w Służbie Więziennej – bezpieczeństwo danych osobopoznawczych w systemach społeczeństwa informacyjnego* wprowadza Czytelnika w arkana wiedzy archiwistycznej. Prezentuje regulacje prawne w tym zakresie, zarówno ogólnie obowiązujące, jak i te, które dotyczą zasobów archiwalnych więziennictwa. W tekście przedstawiono również rozwiązania zagraniczne w tym zakresie. Konkludując stwierdza, że określenie autentyczności dokumentów utrwalonych w formie elektronicznej jest jednym z ważnych zagadnień z punktu widzenia procedur prawnych. Przepisy muszą uregulować kwestię dostępu, zabezpieczenia, gromadzenia, przechowywania i opracowywania informacji. To zaś jest zadanie, przy którym obok prawnika oraz informatyka określającego standardy techniczne, konieczna wydaje się obecność archiwisty.

Substancje psychoaktywne – rodzaje i ich wykrywanie to tekst Roberta Bachlińskiego, w którym autor przedstawia aktualny stan wiedzy na temat popularnych narkotyków, stosowanych w Polsce oraz sposób ich działania. Prezentuje również środki i metody ich wykrywania. Porusza również temat tzw. dopalaczy, których spożycie ma na celu wywołanie w organizmie jak najwierniejszego efektu narkotycznego substancji zdelegalizowanych. Środki tego rodzaju są produkowane głównie po to,

aby ominąć obowiązujące zakazy antynarkotykowe, stąd ich skład chemiczny ulega ciągłej ewolucji.

Jarosław Szóstka porusza problem systemów łączności służbowej w swym tekście pt. *Cyfrowe systemy trunkingowe – alternatywa dla analogowych systemów łączności*. Wskazuje na analogowe systemy tej łączności stosowane obecnie w Służbie Więziennej, wskazując na konieczność ich unowocześnienia, gdyż dotychczas stosowane nie spełniają współczesnych wymogów, tak w aspekcie przepustowości, jak i możliwości serwisowania przestarzałego sprzętu. W artykule omówiono istotę trunkingu (sposobu jednoczesnego korzystania ze sprzętu łączności przez kilku użytkowników), przedstawiono cechy nowoczesnych systemów cyfrowych oraz zaprezentowano najpopularniejsze w Polsce cyfrowe systemy trunkingowe. Podano też informacje związane z planowaniem radiowym takich systemów. Zawarte w tekście wskazówki, zdaniem autora, powinny ułatwić wybór optymalnego systemu łączności cyfrowej dla Służby Więziennej.

Cezary Mecwaldowski w tekście pt. *Operator systemów zabezpieczeń a obserwator w systemie wizyjnego nadzoru osadzonych* poruszył problem sposobu wypełniania obowiązków służbowych przez operatorów tych systemów w jednostkach penitencjarnych oraz ewolucję tych obowiązków, wynikającą ze zmieniających się i modyfikowanych w tym względzie przepisów wykonawczych. Autor prezentuje również badania w tej kwestii przeprowadzone przez Służbę Więzienną oraz Krajowy Mechanizm Prewencji Rzecznika Praw Obywatelskich.

Integracja systemów elektronicznego zabezpieczenia jednostki w zakładzie karnym to tekst Krzysztofa Satkiewicza, który autor poświęca zaprezentowaniu procesu tworzenia zintegrowanego, wieloplatformowego systemu elektronicznego stworzonego na potrzeby zakładu karnego średniej wielkości. Zdaniem redaktorów naukowych niniejszej publikacji, zaprezentowany tekst doskonale odzwierciedla stopniową i cały czas postępującą modernizację systemu monitoringu w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej.

Publikację zamyka tekst Marcina Strzelca, współtwórcy szkolenia na odległość w Służbie Więziennej, pt. *Szkolenie kadry a sprawne i skuteczne wykorzystanie urządzeń i systemów teleinformatycznych oraz technicznych na przykładzie Służby Więziennej*. Autor dokonał w nim analizy realizacji szkolenia technicznego rozumianego jako zdobywanie wiedzy i umiejętności obsługi systemów i urządzeń teletechnicznych i informatycznych, w ramach głównego systemu edukacji. Analiza ta była skierowana na udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy jest to model właściwy, w kontekście zaangażowanych środków i czasu. Konkludując, autor zauważa, że szkolenie techniczne stanowi ważny element szkolenia zawodowego. Konieczne jest więc stosowanie nowych metod dydaktycznych oraz zwiększenie liczby godzin realizacji zajęć szkolenia technicznego, co umożliwi skuteczne kształcenie w tym obszarze i przez to wpływa na zwiększanie poziomu kompetencji szkolonej kadry. Wydaje się

to jednym z niezbędnych warunków do profesjonalnego funkcjonowania Służby Więziennej w cyfrowym XXI w.

Redaktorzy naukowi niniejszego opracowania pragną wyrazić nadzieję, że będzie ona pomocna nie tylko praktykom i teoretykom związanym z resocjalizacją dorosłych, ale również osobom i podmiotom gospodarczym związanym z technicznym zabezpieczeniem jednostek penitencjarnych. Wyrażają też nadzieję, że zawarte w nim teksty, oprócz pobudzenia do refleksji nad aktualnymi problemami współczesnego więziennictwa, mogą się przyczynić do próby wdrożeń rozwiązań proponowanych przez naukę do codziennej praktyki penitencjarnej

Andrzej Misiuk
Marek R. Kalamian